

– на судовому провадженні суд невідкладно зупиняє проведення процесуальних дій і переходить до розгляду угоди (ч.ч. 1–3 ст. 474 КПК України).

5. Якщо суд не має підстав для відмови у затвердженні угоди, визначених у ч. 7 ст. 474 КПК України, він ухвалює вирок, яким затверджує угоду і призначає узгоджену сторонами міру покарання. У мотивувальній частині вказують відомості про угоду, її зміст та мотиви, з яких виходив суд при вирішенні питання про відповідність угоди вимогам КПК України.

При невиконанні умов угоди потерпілий чи прокурор можуть протягом встановлених строків давності звернутися до суду, який затвердив угоду, з клопотанням про скасування вироку. Клопотання розглядається за участю сторін угоди. Суд скасовує вирок, якщо потерпілий чи прокурор доведуть, що засуджений не виконав умов угоди.

При скасуванні вироку на підставі угоди призначають судовий розгляд у загальному порядку або матеріали провадження направляють для завершення досудового розслідування у загальному порядку.

Ухвала про скасування вироку, яким була затверджена угода, або про відмову у скасуванні вироку може бути оскаржена в апеляційному порядку (п. 3 ч. 1 ст. 392, ч. 4 ст. 476 КПК України).

Горюх О. П.,
доцент кафедри галузевих
правових наук НаУКМА
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВІ НОРМИ ПРО «УНИКНЕННЯ» КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

1. Протягом багатьох років у кримінально-правовій доктрині є усталеним положення про те, що найбільш поширеною формою реакції держави на неправомірну поведінку є застосування покарання. Кримінальний кодекс у суспільстві прийнято називати суворим, а санкція кримінально-правової норми сприймається, *a priori*, як така, що має застосовуватися до кожного, хто вчинив суспільно-небезпечне діяння. Утім, насправді, це не завжди так. Співставлення статистичних даних МВС України та Державної судової адміністрації України свідчить про те, що лише не більше 1/5 частини правопорушників засуджується за вчинення злочинів. Певною мірою це пов'язано з тим, що у законодавстві кримінального блоку міститься не менше ста правових норм, що дозволяють

особі на цілком законних підставах бути не притягнутої до реальної або до повної кримінальної відповідальності. Іншими словами, не відчуті на собі повну силу кримінально-правової санкції.

У юридичній літературі для позначення таких норм використовуються різні терміни. Утім сутність цих норм близька – вони дозволяють «уникнути» реального або повного застосування кримінально-правової санкції за допущену неправомірну поведінку. Варто наголосити, що ці норми не повинні сприйматися як щось погане, негативне, непотрібне. Вони закріплені в законодавстві кримінального блоку як диспозиції, що визначають правила правової поведінки за певних умов. І лише будучи зібраними в одну систему норми про «уникнення» кримінальної відповідальності можуть вразити непередбаченого читача справжньою гуманністю вітчизняного законодавця.

2. Систематизація норм про «уникнення» кримінальної відповідальності може здійснюватися за різними критеріями. В основу такої систематизації може бути покладений критерій виду законодавства, в якому передбачені ці норми (кримінальне чи кримінальне процесуальне); правовий інститут, який їх регламентує; ступінь обов'язковості їх застосування; умовність їх застосування; суб'єкт застосування; юридичні факти, з якими закон пов'язує можливість «уникнення» кримінальної відповідальності тощо. Однак враховуючи, що правові відносини у зв'язку з неправомірною поведінкою розвиваються в межах певних процесуальних стадій, в цій публікації (з прикладних міркувань) ми розглянемо систематизацію цих норм за стадією кримінального провадження, на якій можливе відповідне «уникнення» кримінальної відповідальності, а також правовими підставами для такого «уникнення».

За критерієм стадії кримінального провадження, на якій можливе відповідне «уникнення» кримінальної відповідальності, а також підставами для такого «уникнення», на нашу думку, можна виокремити: 1) кримінально-правові норми про виключення кримінальної відповідальності під час досудового розслідування; 2) кримінально-процесуальні норми про виключення кримінальної відповідальності під час досудового розслідування; 3) кримінально-правові норми про звільнення від кримінальної відповідальності під час досудового розслідування; 4) кримінально-процесуальні норми про виключення кримінальної відповідальності під час судового провадження; 5) кримінально-правові норми про звільнення від кримінальної відповідальності під час судового провадження; 6) кримінально-правові норми про звільнення від покарання при ухваленні вироку; 7) кримінально-правові норми про звільнення від покарання під час виконання вироку. При цьому в кожен з зазначених груп входять відповідні підгрупи норм.

3. «Уникнення» кримінальної відповідальності на стадії досудового розслідування. В *першу групу* норм входять кримінально-правові норми, що визначають такі підстави для виключення кримінальної відповідальності: 1) *норми про виключення кримінальної відповідальності за відсутності в діянні ознак злочину або складу злочину* (ч. 2 ст. 11, ч. 2 ст. 14, ст. 17, ч. 2 ст. 31, ч. 2 ст. 19, ст. 22, ч. 6 ст. 27, ч. 2 ст. 385, ч. 2 ст. 396 КК); *норми про виключення кримінальної відповідальності за наявності обставин, що виключають злочинність діяння* (ч. 1-2 ст. 36, ч. 3 ст. 36, ч. 4 ст. 36, ч. 5 ст. 36, ч. 3 ст. 37, ч. 4 ст. 37, ч. 1 ст. 39, ч. 3 ст. 39, ч. 1 ст. 40, ч. 2 ст. 40, ч. 3 ст. 39, ч. 1 ст. 41, ч. 3 ст. 41, ч. 5 ст. 41, ст. 42, ст. 43 КК).

В *другу групу* входять кримінально-процесуальні норми про виключення кримінальної відповідальності у зв'язку з відсутністю заяви потерпілого у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення або внаслідок відмови потерпілого від підтримання приватного обвинувачення (ст. 477 КПК).

В *третю групу* входять кримінально-правові норми про звільнення від кримінальної відповідальності під час досудового розслідування: 1) *загальні норми про звільнення від кримінальної відповідальності* (статті 45–49 КК); 2) *спеціальні норми про звільнення від кримінальної відповідальності* (ч. 5 ст. 110-2, ч. 2 ст. 111, ч. 2 ст. 114, ч. 3 ст. 175, ч. 4 ст. 212, ч. 4 ст. 212-1, ч. 2 ст. 255, ч. 6 ст. 258, ч. 2 ст. 258-3, ст. 258-3, ч. 6 ст. 260, ч. 3 ст. 263, ч. 4 ст. 289, ч. 4 ст. 307, ч. 4 ст. 309, ч. 4 ст. 311, ч. 4 ст. 321, ч. 4 ст. 321-1, ч. 5 ст. 354, ч. 5 ст. 447 КК).

Виключення кримінальної відповідальності на стадії досудового розслідування здійснюється за постановою слідчого, прокурора шляхом закриття кримінального провадження (пункти 1, 2 ч. 1 ст. 284, абз. 2, 3 ч. 4 ст. 284 КПК). Своєю чергою звільнення від кримінальної відповідальності на стадії досудового розслідування – судом за клопотанням прокурора (частини 1, 2 ст. 286 КПК).

4. «Уникнення» кримінальної відповідальності на стадії судового провадження. У випадку, якщо правові норми, що входять в першу-третю зазначених вище нами груп будуть встановлені на стадії судового провадження, то виключення кримінальної відповідальності або звільнення від неї здійснюється шляхом постановлення судового рішення.

Як відомо, судове провадження включає підготовче судове провадження, судовий розгляд, ухвалення та проголошення судового рішення.

У випадку, якщо під час судового провадження суд дійде висновку про відсутність в діянні особи ознак злочину (обставини, що виключають злочинність діяння) або складу злочину (пункти 1, 2 ч. 1 ст. 284 КПК), суд зобов'язаний ухвалити виправдувальний вирок.

У випадку ж, якщо під час судового провадження до ухвалення та проголошення судового рішення потерпілий (його представник) відмовляється від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення або судом будуть встановлені підстави для звільнення від кримінальної відповідальності, суд має закрити кримінальне провадження (ч. 7 ст. 284, ч. 3 ст. 288 КПК).

Суд закриває також провадження і у випадку, якщо під час судового провадження прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення (п. 2 ч. 2 ст. 284 КПК).

5. Звільнення від покарання при ухваленні вироку (ст. 368 КПК).

Якщо суд дійде висновку про ухвалення обвинувального вироку, то для особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, можливі такі форми реалізації звільнення від покарання і, як наслідок, – уникнення від реальної кримінальної відповідальності.

Звільнення від покарання. На стадії ухвалення вироку закон передбачає звільнення від покарання у двох формах. Першою є звільнення засудженого від призначення певного виду та міри покарання (ч. 4 ст. 74, ч. 5 ст. 74, ч. 3 ст. 19 КК, абз. 7 п. 8 ППВСУ від 24 жовтня 2003 р. № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання»). У межах другої форми засуджений до певного виду та міри покарання повністю звільняється від призначеного покарання (ч. 2 ст. 84, ч. 1 ст. 105 КК).

Звільнення від відбування покарання. У цьому разі винуватий засуджується до певного виду та міри покарання, від відбування якого він звільняється у зв'язку з певними обставинами (ч. 5 ст. 72, статті 75, 79, 104, ч. 2 ст. 84, ст. 85 КК).

Заміна покарання більш м'яким. Допускається на стадії ухвалення вироку з підстав, передбачених ч. 1 ст. 58 та ч. 1 ст. 62 КК.

Звільнення від покарання під час виконання вироку (ст. 537 КПК).

З набранням вироку законної сили та початком його виконання шанси «уникнути» повної кримінальної відповідальності у особи не зникають. На цій процесуальній стадії також можливе звільнення від покарання, звільнення від його відбування, заміна покарання більш м'яким, а також пом'якшення покарання.

Звільнення від покарання. На стадії виконання вироку можливе повне звільнення від призначеного покарання з підстав, передбачених ч. 2 ст. 74, частинами 1–3 ст. 84 КК. На цій стадії застосовуються також види звільнення від покарання як позитивний правовий наслідок рішення суду про звільнення від відбування покарання (ст. 78, ч. 4 ст. 83, частини 1, 2, 4 ст. 84 КК, ч. 3 ст. 515 КПК).

Звільнення від відбування покарання на цій процесуальній стадії може реалізовуватися у певних формах. Першою є звільнення від відбування покарання засудженого, який ще не почав реально його відбувати (ст. 80, ч. 4 ст. 84, частини 1, 3 ст. 106 КК). Другою формою, що застосовується на цій стадії є звільнення від відбування покарання засудженого, який почав реально відбувати покарання (статті 81, 107, 83, частини 1, 2 ст. 84, статті 85, 87 КК, ч. 3 ст. 37, ч. 6 ст. 42, ч. 9 ст. 59, частини 6, 9 ст. 154 КВК).

Заміна покарання більш м'яким. Здійснюється на стадії виконання вироку з підстав, передбачених ч. 3 ст. 57, ч. 1 ст. 58, ч. 1 ст. 62, ч. 5 ст. 80, ст. 82, ч. 4 ст. 83, ч. 2 ст. 87 КК, частинами 2, 3 ст. 46 КВК).

Пом'якшення покарання. Передбачає зниження або скорочення судом межі призначеного за вироком суду покарання, яке відбуває засуджений (ч. 3 ст. 74, статті 86, 87 КК).

Таким чином, законодавство кримінального блоку містить близько ста правових норм, що дозволяють особі на цілком законних підставах бути не притягнутою до реальної або до повної кримінальної відповідальності.

*Дзєра І. О.,
доцент кафедри галузевих
правових наук НаУКМА,
кандидат юридичних наук, доцент*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОПЕРАТИВНИХ САНКЦІЙ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

В Цивільному кодексі України лише в ст. 354 застосовано термін «санкція», під якою розуміється застосування позбавлення права власності на майно за рішенням суду за вчинення правопорушення (конфіскація) і взагалі не передбачено поняття оперативних санкцій.

Зазвичай в цивілістичній доктрині під санкціями розуміють будь-які правові наслідки правопорушення, включаючи і ті, які не є мірами цивільної відповідальності у формі збитків, неустойки тощо⁸⁴.

Натомість правове регулювання санкцій здійснюється нормами ГК України, в якому на відміну від ЦК України, господарсько-правовим санкціям присвячено більше 20 статей. Окремими законодавчими актами також

⁸⁴ Енциклопедія цивільного права України / Відповід. ред. Я. М. Шевченко. – Київ: Ін Юре, 2009. – С. 752.